

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра документознавства і музейної справи

Підготував проф. Габрилюк С. В.

Протокол № 2 від 17.10.2018 р.

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни
Магістерський семінар за освітньою програмою
«Палеографія і неографія»

Підготовки магістра
спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа,
за освітньою програмою «Інформаційна аналітика та адміністрування
систем управління»

Програма навчальної дисципліни Магістерський семінар «Палеографія і неографія» підготовки магістра, галузі знань 02 Гуманітарні науки, спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, за освітньою програмою: Інформаційна аналітика та адміністрування систем управління. – 20 с.

Розробник: Бондаренко Геннадій Васильович, завідувач кафедри документознавства і музейної справи, кандидат історичних наук, професор

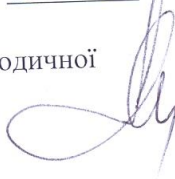
Рецензент: Дем'янюк Олександр Йосипович, проректор ВІППО, доктор історичних наук, професор

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри документознавства і музейної справи протокол № 2 від 18 вересня 2018 р.

Завідувач кафедри: Бондаренко Г. В.

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету історії, політології та національної безпеки протокол № 2 від 25.09 2018 р.

Голова науково-методичної комісії факультету:

Шваб А. Г.

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Характеристика навчальної дисципліни
магістерський семінар «Палеографія і неографія» (денна форма)

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	02 Гуманітарні науки 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	Нормативна
Кількість годин/кредитів 210 год. /7 кред.		Рік навчання__2018/2019__
		Семестр перший – 120 год. і другий- 90
		Лекції 0 год.
		Практичні (семінарські) – 70 год семестр перший - 42 год. і другий- 28 год Лабораторні 0 год. Індивідуальні 0 год.
		Самостійна робота 130 год Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
ІНДЗ: немає	Інформаційна аналітика та адміністрування систем управління магістр	Консультації 10 год. семестр перший - 5 год. і другий- 5 год. Форма контролю: семестр перший - залік і другий- екзамен

Таблиця 1а.

Характеристика навчальної дисципліни
Магістерський семінар «Палеографія і неографія» (заочна форма)

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	02 Гуманітарні науки 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна	Нормативна
Кількість годин/кредитів 210 год.		Рік навчання__2018/2019__
		Семестр перший Лекції 0 год.

/7 кред.	справа інформаційна, бібліотечна та архівна справа	Практичні (семінарські) 30 год. семестр перший - 12 год. і другий - 8 год. Лабораторні 0 год. Індивідуальні __0__ год.
ІНДЗ: немає	магістр	Самостійна робота 180 год. Консультації 10 год. Форма контролю: семестр перший - залік і другий - екзамен

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ:

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система знань палеографії і неографії, закономірності й особливості їх розвитку і використання в наукових дослідженнях. Вона зв'язана з історією України, всесвітньою історією, документознавством, історіографією, дипломатикою, сфрагістикою, текстологією, історичною граматиною. Метою викладання спецсемінару “Палеографія і неографія” є: ознайомити студентів з основами цих наук, які є важливою складовою частиною в системі навчання для підготовки випускників факультету історії, політології та національної безпеки за кваліфікацією *магістр*.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні до кінця навчання бути компетентними у таких питаннях:

знати теоретичні засади та практичні сторони виникнення і використання палеографії і неографії, їхній зв'язок з іншими науками,

вміти самостійно працювати з джерелами і обирати необхідні методики і технології досліджень відповідно до палеографічного і лабораторного аналізу, використовувати у власних наукових теоретичних і практичних розвідках.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. Палеографія (Історія писемності, кириличне і глаголичне письмо, палеографічний аналіз писемних джерел).
2. Неографія (Уніфікація кириличного алфавіту з 18 ст., нові матеріали і знаряддя письма, мнотильна техніка, сучасні інформаційні та цифрові технології у неографії).

Структура навчальної дисципліни (денна форма)

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Усього	Семінари	Лабор.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1. Палеографія.					
Тема 1. Палеографія як спеціальні історична дисципліни. Предмет і завдання палеографії. Виникнення і розвиток палеографії як самостійної історичної науки.		4		6	
Тема 2. Розвиток української палеографії та неографії. Характеристика джерел і літератури.		4		6	1
Тема 3. Виникнення і розвиток слов'янської писемності. Перші слов'янські алфавіти. Кирилиця і глаголиця		4		6	
Тема 4. Концептуальні проблеми виникнення слов'янської писемності. Кирилло і Мефодій – творці слов'янської абетки. Кириличне і глаголичне письмо.		4		7	
Тема 5. Етапи розвитку слов'янської писемності: устав, півустав, скоропис. Школи письма.		4		6	1
Тема 6. Основні матеріали і знаряддя письма. Пергамен, береста, папір Паперове виробництво і формати паперу.		2		6	
Тема 7. Водяні знаки – філіграні. Філіграні вітчизняного і закордонного виробництва. К. Тромонін. Колекції філеграней. Я. Запаско.		2		6	

Тема 8. Українська рукописна книга XI – XVIII ст. Рукописна книга у стародавній Русі. Скрипторії. Характеристика середньовічних рукописних книг. “Велесова книга” і “Київські глаголичні листки”. Рукописні книги Волині.		4		6	
Тема 9. Мистецтво виготовлення і оздоблення книги. Прикраси. Заставки, кінцівки, мініатюри тощо.		2		6	1
Тема 10. Українська стародрукована книга. Виникнення книгодрукування. Поширення книгодрукування на українських землях. Першодрукарі та перші друкарні. Степан Дропан, Іван Федорович (Федоров), М. Сльозка. Зародження і розвиток книгодрукування на Волині (Павло Людкевич-Телиця, Кирило Транквіліон-Ставровецький, чернець Сільвестр).		4		6	1
Тема 11. Палеографічний аналіз писемних джерел. Визначення дати, місця створення і автора писемного джерела. Використання радіовуглецевого, фотохімічного, лазерного, комп’ютерного та інших методів лабораторного аналізу.		4		6	
Тема 12. Зв’язок палеографії з дипломатикою. Предмет, об’єкт і завдання дипломатики. Розвиток і становлення. Історичні документи як джерело інформації для наукових досліджень. Методи дослідження.		4		6	1
Разом за модулем 1	120	42		73	5
Змістовий модуль 2. Неографія					
Тема 13. Проведення математичних розрахунків і використання таблиць для переведення дат з березневого, ультраберезневого і вересневого стилів на сучасне літочислення: григоріанський календар і еру „від Різдва Христового”.		4		6	1
Тема 14. Практика переведення		4		6	

дат писемних історичних джерел часів середньовіччя, а також зі старого на новий стиль (з юліанського на григоріанський календар).					
Тема 15. Зв'язок палеографії і неографії з історичною хронологією. Проблеми датування писемних джерел.		4		7	1
Тема 16. Зв'язок палеографії і неографії з історичною географією і топонімією. Питання локалізації писемного джерела.		2		7	1
Тема 17. Неографія – галузь знань про сучасне письмо від XVIII ст. Уніфікація і зміна алфавітів. Зміни у виробництві і використанні паперу. Поява синтетичних матеріалів.		4		7	1
Тема 18. Сучасні знаряддя і матеріали письма. Тиражувальна техніка і синтетичні матеріали. Комп'ютерні та цифрові технології.		2		6	
Тема 19. Понятійні, функціональні, класифікаційні, структурні та інші властивості і напрями розитку теорії та історії документознавства і неографії.		2		6	
Тема 20. Зв'язок неографії з документознавством. Документознавство. Предмет, об'єкт і завдання документознавства Поняття «документ». Теорія документа. Історія документа. Історія і теорія документно-комунікаційної діяльності. Загальне і спеціальне документознавство.		2		6	
Тема 21. Палеографія і неографія – важливі галузі вивчення і вдосконалення писемності і впливу на документознавство. Порівняння почерків минулого і сучасності та зміни у діловодстві та документознавстві.		4		6	1
Разом за модулем 2	90	28		57	5
Всього годин:	210	70		130	10

Структура навчальної дисципліни (заочна форма)

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Усього	Семінари	Лабор.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1. Палеографія.					
Тема 1. Палеографія як спеціальні історична дисципліни. Предмет і завдання палеографії. Виникнення і розвиток палеографії як самостійної історичної науки.		2		8	
Тема 2. Розвиток української палеографії та неографії. Характеристика джерел і літератури.				8	1
Тема 3. Виникнення і розвиток слов'янської писемності. Перші слов'янські алфавіти. Кирилиця і глаголиця				8	
Тема 4. Концептуальні проблеми виникнення слов'янської писемності. Кирилло і Мефодій – творці слов'янської абетки. Кириличне і глаголичне письмо.		2		9	
Тема 5. Етапи розвитку слов'янської писемності: устав, півустав, скоропис. Школи письма.				8	1
Тема 6. Основні матеріали і знаряддя письма. Пергамен, береста, папір Паперове виробництво і формати паперу.		2		10	
Тема 7. Водяні знаки – філіграні. Філіграні вітчизняного і закордонного виробництва. К. Тромонін. Колекції філеграней. Я. Запаско.				8	

Тема 8. Українська рукописна книга XI – XVIII ст. Рукописна книга у стародавній Русі. Скрипторії. Характеристика середньовічних рукописних книг. “Велесова книга” і “Київські глаголичні листки”. Рукописні книги Волині.		2		8	
Тема 9. Мистецтво виготовлення і оздоблення книги. Прикраси. Заставки, кінцівки, мініатюри тощо.				8	1
Тема 10. Українська стародрукована книга. Виникнення книгодрукування. Поширення книгодрукування на українських землях. Першодрукарі та перші друкарні. Степан Дропан, Іван Федорович (Федоров), М. Сльозка. Зародження і розвиток книгодрукування на Волині (Павло Людкевич-Телиця, Кирило Транквіліон-Ставровецький, чернець Сільвестр).				8	1
Тема 11. Палеографічний аналіз писемних джерел. Визначення дати, місця створення і автора писемного джерела. Використання радіовуглецевого, фотохімічного, лазерного, комп’ютерного та інших методів лабораторного аналізу.		2		10	
Тема 12. Зв’язок палеографії з дипломатикою. Предмет, об’єкт і завдання дипломатики. Розвиток і становлення. Історичні документи як джерело інформації для наукових досліджень. Методи дослідження.		2		10	
Разом за модулем 1	120	12		103	5
Змістовий модуль 2. Неографія					
Тема 13. Проведення математичних розрахунків і використання таблиць для переведення дат з березневого, ультраберезневого і вересневого стилів на сучасне літочислення: григоріанський календар і еру „від Різдва Христового”.		2		8	1
Тема 14. Практика переведення		2		8	

дат писемних історичних джерел часів середньовіччя, а також зі старого на новий стиль (з юліанського на григоріанський календар).					
Тема 15. Зв'язок палеографії і неографії з історичною хронологією. Проблеми датування писемних джерел.				8	1
Тема 16. Зв'язок палеографії і неографії з історичною географією і топонімією. Питання локалізації писемного джерела.				8	1
Тема 17. Неографія – галузь знань про сучасне письмо від XVIII ст. Уніфікація і зміна алфавітів. Зміни у виробництві і використанні паперу. Поява синтетичних матеріалів.				10	1
Тема 18. Сучасні знаряддя і матеріали письма. Тиражувальна техніка і синтетичні матеріали. Комп'ютерні та цифрові технології.				10	
Тема 19. Понятійні, функціональні, класифікаційні, структурні та інші властивості і напрями розитку теорії та історії документознавства і неографії.		2		8	
Тема 20. Зв'язок неографії з документознавством. Документознавство. Предмет, об'єкт і завдання документознавства Поняття «документ». Теорія документа. Історія документа. Історія і теорія документно-комунікаційної діяльності. Загальне і спеціальне документознавство.				9	
Тема 21. Палеографія і неографія – важливі галузі вивчення і вдосконалення писемності і впливу на документознавство. Порівняння почерків минулого і сучасності та зміни у діловодстві та документознавстві.		2		8	1
Разом за модулем 2	90	8		77	5
Всього годин:	210	20		180	10

**1. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ
(денна форма)**

Тема	Кількість годин
Модуль 1.	
<p>Тема 1. Палеографія як спеціальні історична дисципліни. Предмет і завдання палеографії. Виникнення і розвиток палеографії як самостійної історичної науки.</p> <p>Ознайомлення з монографічною і довідковою літературою, підручниками та посібниками.</p>	8
<p>Тема 2. Розвиток української палеографії та неографії. Характеристика джерел і літератури.</p> <p>Класифікація та характеристика писемних документів. Палеографічний аналіз</p>	8
<p>Тема 3. Виникнення і розвиток слов'янської писемності. Перші слов'янські алфавіти. Кирилиця і глаголиця</p>	8
<p>Тема 4. Концептуальні проблеми виникнення слов'янської писемності. Кирило і Мефодій – творці слов'янської абетки. Кириличне і глаголичне письмо.</p>	8
<p>Тема 5. Етапи розвитку слов'янської писемності: устав, півустав, скоропис. Школи письма.</p>	8
<p>Тема 6. Основні матеріали і знаряддя письма. Пергамен, береста, папір Паперове виробництво і формати паперу.</p>	6
<p>Тема 7. Водяні знаки – філіграні. Філіграні вітчизняного і закордонного виробництва. К. Тромонін. Колекції філеграней. Я. Запаско.</p>	8
<p>Тема 8. Українська рукописна книга XI – XVIII ст. Рукописна книга у стародавній Русі. Скрипторії. Характеристика середньовічних рукописних книг. “Велесова книга” і “Київські глаголичні листки”.</p>	8

Рукописні книги Волині.	
Тема 9. Мистецтво виготовлення і оздоблення книги. Прикраси. Заставки, кінцівки, мініатюри тощо. на Волині (Павло Людкевич-Телиця, Кирило Транквіліон-Ставровецький, чернець Сільвестр).	8
Тема 10. Українська стародрукована книга. Виникнення книгодрукування. Поширення книгодрукування на українських землях. Першодрукарі та перші друкарні. Степан Дропан, Іван Федорович (Федоров), М. Сльозка. Зародження і розвиток книгодрукування	8
Тема 11. Палеографічний аналіз писемних джерел. Визначення дати, місця створення і автора писемного джерела. Використання радіовуглецевого, фотохімічного, лазерного, комп'ютерного та інших методів лабораторного аналізу.	6
Тема 12. Зв'язок палеографії з дипломатикою. Предмет, об'єкт і завдання дипломатики. Розвиток і становлення. Історичні документи як джерело інформації для наукових досліджень. Методи дослідження.	6
Модуль 2.	
Тема 13. Проведення математичних розрахунків і використання таблиць для переведення дат з березневого, ультраберезневого і вересневого стилів на сучасне літочислення: григоріанський календар і еру „від Різдва Христового”.	8
Тема 14. Практика переведення дат писемних історичних джерел часів середньовіччя, а також зі старого на новий стиль (з юліанського на григоріанський календар).	8
Тема 15. Зв'язок палеографії і неографії з історичною хронологією. Проблеми датування писемних джерел.	8
Тема 16. Зв'язок палеографії і неографії з історичною географією і топонімією. Питання локалізації писемного джерела.	8
Тема 17. Неографія – галузь знань про сучасне письмо від XVIII ст. Уніфікація і зміна алфавітів. Зміни у виробництві і використанні	10

паперу. Поява синтетичних матеріалів.	
Тема 18. Сучасні знаряддя і матеріали письма. Тиражувальна техніка і синтетичні матеріали. Комп'ютерні та цифрові технології.	10
Тема 19. Понятійні, функціональні, класифікаційні, структурні та інші властивості і напрями розитку теорії та історії документознавства і неографії.	8
Тема 20. Зв'язок неографії з документознавством. Документознавство. Предмет, об'єкт і завдання документознавства. Поняття «документ». Теорія документа. Історія документа. Історія і теорія документно-комунікаційної діяльності. Загальне і спеціальне документознавство.	9
Тема 21. Палеографія і неографія – важливі галузі вивчення і вдосконалення писемності і впливу на документознавство. Порівняння почерків минулого і сучасності та зміни у діловодстві та документознавстві.	8
Разом	130

2. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ (заочна форма)

Тема	Кількість годин
Модуль 1.	
Тема 1. Палеографія як спеціальні історична дисципліни. Предмет і завдання палеографії. Виникнення і розвиток палеографії як самостійної історичної науки. Ознайомлення з монографічною і довідковою літературою, підручниками та посібниками.	8
Тема 2. Розвиток української палеографії та неографії. Характеристика джерел і літератури. Класифікація та характеристика писемних документів. Палеографічний аналіз	8
Тема 3. Виникнення і розвиток слов'янської писемності. Перші слов'янські алфавіти. Кирилиця і глаголиця	8

Тема 4. Концептуальні проблеми виникнення слов'янської писемності. Кирило і Мефодій – творці слов'янської абетки. Кириличне і глаголичне письмо.	9
Тема 5. Етапи розвитку слов'янської писемності: устав, півустав, скоропис. Школи письма.	8
Тема 6. Основні матеріали і знаряддя письма. Пергамен, береста, папір Паперове виробництво і формати паперу.	10
Тема 7. Водяні знаки – філіграні. Філіграні вітчизняного і закордонного виробництва. К. Тромонін. Колекції філеграней. Я. Запаско.	8
Тема 8. Українська рукописна книга XI – XVIII ст. Рукописна книга у стародавній Русі. Скрипторії. Характеристика середньовічних рукописних книг. “Велесова книга” і “Київські глаголичні листки”. Рукописні книги Волині.	8
Тема 9. Мистецтво виготовлення і оздоблення книги. Прикраси. Заставки, кінцівки, мініатюри тощо. на Волині (Павло Людкевич-Телиця, Кирило Транквіліон-Ставровецький, чернець Сільвестр).	8
Тема 10. Українська стародрукована книга. Виникнення книгодрукування. Поширення книгодрукування на українських землях. Першодрукарі та перші друкарні. Степан Дропан, Іван Федорович (Федоров), М. Сльозка. Зародження і розвиток книгодрукування	8
Тема 11. Палеографічний аналіз писемних джерел. Визначення дати, місця створення і автора писемного джерела. Використання радіовуглецевого, фотохімічного, лазерного, комп'ютерного та інших методів лабораторного аналізу.	10
Тема 12. Зв'язок палеографії з дипломатикою. Предмет, об'єкт і завдання дипломатики. Розвиток і становлення. Історичні документи як джерело інформації для наукових досліджень. Методи дослідження.	10
Модуль 2.	
Тема 13. Проведення математичних розрахунків і використання таблиць для переведення дат з березневого, ультраберезневого і вересневого стилів на сучасне літочислення: григоріанський календар і еру „від Різдва Христового”.	8
Тема 14. Практика переведення дат писемних історичних джерел часів середньовіччя, а також зі старого на новий стиль (з юліанського на григоріанський календар).	8
Тема 15. Зв'язок палеографії і неографії з історичною хронологією. Проблеми датування писемних джерел.	8
Тема 16. Зв'язок палеографії і неографії з історичною географією і	8

топонімікою. Питання локалізації писемного джерела.	
Тема 17. Неографія – галузь знань про сучасне письмо від XVIII ст. Уніфікація і зміна алфавітів. Зміни у виробництві і використанні паперу. Поява синтетичних матеріалів.	10
Тема 18. Сучасні знаряддя і матеріали письма. Тиражувальна техніка і синтетичні матеріали. Комп'ютерні та цифрові технології.	10
Тема 19. Понятійні, функціональні, класифікаційні, структурні та інші властивості і напрями розитку теорії та історії документознавства і неографії.	8
Тема 20. Зв'язок неографії з документознавством. Документознавство. Предмет, об'єкт і завдання документознавства Поняття «документ». Теорія документа. Історія документа. Історія і теорія документно-комунікаційної діяльності. Загальне і спеціальне документознавство.	9
Тема 21. Палеографія і неографія – важливі галузі вивчення і вдосконалення писемності і впливу на документознавство. Порівняння почерків минулого і сучасності та зміни у діловодстві та документознавстві.	8
Разом	180

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях за 12 бальною шкалою:

1–4 бали – незадовільна відповідь з конспектом або ксерокопіями;

5-7 балів – неповна відповідь на поставлене питання з конспектом без самостійного володіння матеріалом;

8-10 балів – повна відповідь, студент лише частково користується конспектом;

11-12 балів – самостійна, повна відповідь без використання конспекту, виявлене вміння аналізувати, порівнювати матеріал, робити висновки та узагальнення.

Поточний контроль (мах = 40 балів)		Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	МКР 1	МКР 2	

T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	20	40	100
2	2	2	2	2	2			
T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12			
2	2	2	2	2	2			
T 13	T 14	T 15	T 16	T 17	T 18			
2	2	1	1	2	2			
T 19	T 20	T 21						
2	2	2						

Шкала оцінювання

Таблиця 6

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 - 81	Добре	
67 -74	Задовільно	
60 - 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна складається з двох змістових модулів. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 40 балів);
2. модульна контрольна робота 1 (максимум 30 балів).
3. модульна контрольна робота 2 (максимум 30 балів).

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Бондаренко Г. В. Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни / Г. В. Бондаренко.
– Луцьк : Ред.-вид. відділ ВДУ, 1997. – 222 с.

- Бондаренко Г. В. Спеціальні історичні дисципліни / Г. В. Бондаренко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 424 с.
- Борисов А. В. Вспомогательные дисциплины исторической науки : учеб. пособие / А. В. Борисов, В. И. Лавренов. – Москва : Лилия ЛТД, 1996.
- Буквицы древнерусского письма. — М., 1994. — 24 откр.
- Введение в специальные исторические дисциплины. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 276 с.
- Введенський А. Допоміжні історичні дисципліни. Короткий курс / А. Введенський, В. Дядиченко, В. Стрельський. – К. : Рад. школа, 1963. – 208 с.
- Велесова книга. — К. : Велесич, 1974. — 316 с.
- Волинські грамоти XVI ст. – К. : Наук. думка, 1995. — 245 с.
- Вспомогательные исторические дисциплины : историография и теория. – К. : Наук. думка, 1988. – 280 с.
- Вспомогательные исторические дисциплины. Учебно-методический модуль / Под ред. А. В. Муравьева. – М., 2004. – С. 109-117.
- Вспомогательные исторические дисциплины: историография и теория. — Киев, 1998. – 288 с.
- Высоцкий С. Средневековые надписи Софии Киевской XIV—XVII вв. — К. : Наук. думка, 1976. — 455 с.
- Гавриленко В. Українська сфрагістика: питання предмета та історіографії. — К. : Наук. думка, 1977. — 167 с.
- Галицько-Волинський літопис. — Львів : Червона калина, 1994. — 254 с.
- Дем'янов В. Що було до Русі?. – Рівне : Азалія, 1994. — 42 с.
- Древнерусская книжная миниатюра в Государственном историческом музее. Вып. I —IX. — М., 1979—1988 (комплекты откр.).
- Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва: Українська рукописна книга. — Львів : Світ, 1995. — 480 с. з іл.
- Запаско Я., Мацюк О. Львівські стародруки : Книгознавчий нарис. — Львів : Каменяр, 1983. — 175 с.
- Ісаєвич Я. Літературна спадщина Івана Федорова. — Львів : Вища шк., 1989. — 191 с.
- Історичне джерелознавство: [Підручник] / Я. С. Калакура та ін. – К. : Либідь, 2002. – 488 с.
- Каменцева Е. И. Вспомогательные исторические дисциплины: Прошлое, настоящее, будущее / Е. И. Каменцева // Вспомогательные исторические дисциплины: учебно-методический модуль. – М., 2004.
- Карский Е. Славянская кирилловская палеография. — М: Наука, 1979. — 152 с., ил.
- Картини кабінету спеціальних історичних дисциплін.
- Каталог видань кириличного друку в установах Волині (1600 – 1825). – Луцьк : Надстир'я, 2001. – 132 с.
- Київські глаголичні листки X ст. — К. : Наук. думка, 1983. — 11 с. (факсим.).
- Кириличні стародруки 15-17 ст. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. Каталог. – К., 2008. – 232 с.; 44 арк. іл.
- Кісь Я. П. Палеографія : Навч. посібник / Я. П. Кісь. — Львів : ЛДУ, 1975.
- Клепиков С. Филигранные и штампы на бумаге русского и иностранного производства XVII—XX вв. / С. Клепиков. — М. : Изд-во Всесоюз. книж. палаты, 1959. — 306 с.
- Клепиков С. Филигранные на бумаге русского производства XVII — начала XX вв. / С. Клепиков. — К. : Наук. думка, 1978. — 239 с.
- Кобрин В. Вспомогательные исторические дисциплины / В. Кобрин, Г. Леонтьева, П. Шорин. – М. : Просвещение, 1984. – 208 с.
- Коллекції документів кабінету спеціальних історичних дисциплін.

- Колекції з нумізматики, боністики, геральдики, фалеристики та експозиція кабінету спеціальних історичних дисциплін.
- Колекції музею археології.
- Колекції музею етнографії.
- Логвин Г. З глибин : Гравюри українських стародруків XVI — XVIII ст. — К. : Дніпро, 1990. — 407 с.
- Логвин Г. З глибин: Давня книжкова мініатюра XI — XVIII ст. / Г. Логвин.— К. : Дніпро, 1974. — 407 с.
- Мацюк О. Папір та філіграні на українських землях (XVI — початок XX ст.) / О. Мацюк. — К. : Наук. думка, 1992. — 352 с.
- Огієнко І. Історія українського друкарства / І. Огієнко. — К. : Либідь, 1994. — 448 с.
- Огієнко І. Українська культура / І. Огієнко. — К. : Довіра, 1992. — 141 с.
- Основи палеографії: Навч. посібник / М. М. Кріль. — К. : ІСДО, 1995. — 196 с.
- Павленко Н. История письма / Н. Павленко. — Минск : Высшейш. шк., 1987. — 239 с.
- Панашенко В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. / В. Панашенко. — К. : Наук. думка, 1974. — 112 с.
- Пронштейн А. Вопросы теории и методики исторического исследования / А. Пронштейн, И. Данилевский. — М. : Высш. школа, 1986. — 209 с.
- Пронштейн А. Вспомогательные исторические дисциплины / А. Пронштейн, В. Кияшко. — М. : Просвещение, 1973. — 112 с.
- Пронштейн А. Использование вспомогательных дисциплин при работе над историческими источниками / А. Пронштейн. Изд. 2-е. — М. : Изд-во МГУ, 1972. — 118 с.
- Рачков А. Вспомогательные исторические дисциплины / А. Рачков, А. Чуистов. — М. : Просвещение, 1982. — 80 с.
- Рейсер С. Русская палеография нового времени : Неография / С. Рейсер. — М. : Высш. шк., 1982. — 136 с.
- Різник М. Письмо і шрифт / М. Різник. — К. : Вища шк., 1978. — 152 с., іл.
- Сборник документов для практических занятий по источниковедению истории СССР. — М. : Высш. шк., 1980. — Вып. 1-2.
- Сказание о начале славянской письменности. — М. : Наука, 1981. — 198 с.
- Словарь книжников и книжности древней Руси / Под ред. Д. Лихачева. — Вып. 1-2. — Л. : Наука, 1987 — 1989. Вып. 1. — 493 с. ; Вып. 2 — Ч. 1. — 516 с. ; Вып. 2. — Ч. 2. — 528 с.
- Смотрицький М. Граматика / М. Смотрицький. — К. : Наук. думка, 1979 (факсиміле 1619 р.).
- Специальные исторические дисциплины / За ред. В. Замлинського. — К. : МО України, 1992. — 323 с.
- Специальные исторические дисциплины. Учеб. пособие / Сост. М. М. Кром. — СПб. : Дмитрий Булганин, 2003. — 634 с.
- Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для студ вищ. навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. — К. : Либідь, 2008. — 520 с.
- Стрельский В. Теория и методика источниковедения истории СССР / В. Стрельский. — К. : Вища школа, 1986. — 264 с.
- Тихомиров М. Русская палеография / М. Тихомиров, А. Муравьев. — М. : Высш. шк., 1982 — 200 с., табл.
- Толочко П. Літописи Київської Русі / П. Толочко. — К. : Киевская академия евробизнеса, 1994. — 88 с.
- Українська культура. — К. : Либідь, 1993. — 592 с.

- Українське православне книгописання і книгодрукування на Волині (XI – XX ст.). Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк : [Б. в.], 2005. – 256 с.
- Фрис Віра. Історія кириличної рукописної книги в Україні X – XVIII ст. / Віра Фрис. – Львів : [Б.в.], 2003. – 188 с.
- Черепнин Л. Русская палеография / Л. Черепнин — М. : Госполитиздат, 1956. — 616 с.
- Щепкин В. Русская палеография / В. Щепкин. — М. : Наука, 1967. — С. 186-210.
- Янин В. Очерки комплексного источниковедения / В. Янин. – М. : Высш. школа, 1977. – 240 с.
- Янин В. Я послал тебе бересту / В. Янин. — М. : Изд-во МГУ, 1975. — 235 с.
- Яременко Максим. Спеціальні історичні дисципліни. Навчальний посібник / Максим Яременко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2010. – 197 с.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Яку роль відіграють і яке місце займають спеціальні дисципліни в системі історичних наук і документознавства?
Виробляють нові методики і технології історичних досліджень, збагачують теорію і практику історичного пізнання.
2. Які основні види класифікації історичних джерел?
Групування, типологія, систематизація.
3. Чому постійно виникають нові спеціальні історичні науки? У зв'язку з появою нових джерел, як слідів існування людського суспільства.
4. Назвати основні алфавіти писемності стародавніх слов'ян.
Глаголиця і кирилиця.
5. Для чого використовувався в стародавньому письмі знак “титло”?
Для позначення скорочень і цифр в тексті.
6. Які матеріали і знаряддя письма використовували слов'яни до появи паперу?
7. Пергамент, береста, пензлі, гусячі пера, писала, фарби і чорнило рослинного походження..
8. Яка особливість системи лічби Київської Русі?
Не використовувалась нуль і були опорні цифри, які позначались кириличними літерами. Також існувала система “великого числа”.
9. Яке значення для дослідження слов'янської історії мають палімпсести?
На них можна шляхом спеціальних досліджень прочитати два тексти: останній і попередній.
10. Чому скрипторій одночасно вважали бібліотекою і друкарнею?
В скрипторії писались і одночасно зберігались готові рукописи.
11. Яка книга на дощечках і про які події викликала дискусію щодо початку літописання на Русі?
“Велесова книга” про події до IX с.
12. Які рукописні книги Київської Русі є найдавнішими?
“Остромирово Євангеліє”, “Ізборник Святослава”, “Слово про похід Ігорів” тощо.
13. Як розвивалась книжкова справа і друкарство на Волині у 16 – 17 ст.?
Створювались рукописні і друковані книги в монастирях і навчальних закладах. У друкарнях і скрипторіях Острога, Луцька, Дермані, Четвертні, Почаєві, Зимному, Пересопниці, Жидичині тощо.
14. Яка роль і яке значення для людства має винайдення книгодрукування?
Важливе для збереження історичної пам'яті та історичного досвіду.
15. На якій давній книзі з Волині присягають Президенти України?
“Пересопницьке євангеліє” 17 ст.
16. Яке значення філіграней в історичних дослідженнях?
Історичне джерело ідентифікації паперу.
17. В чому полягає світоглядне і змістове розуміння прикрас у рукописних текстах?
Визначає мистецькі, художні стилі притамані епосі.

18. Якими календарями і чому користуються українці? Юліанським у Православній церкві, григоріанським у державному і громадському житті.
19. Дати характеристику новорічним стилям у слов'ян. Березневий (до кінця 15 ст.), вересневий (до 1700 р.), січневий (з 1700 р.).
20. Коли використовувалась Візантійська ера від створення світу і як позначались дати? До 1700 р. і позначались кириличними цифрами.
21. Коли запроваджена ера від різдвя Христова? 6 ст. монахом Діонісієм Малім і на початку XX ст. в радянській Росії та Україні.
22. Які календарі і чому діяли на землях Волині з 16 ст.?
23. У Волинському воєводстві до кінця 18 ст. григоріанський календар під владою Польщі, з кінця 18 ст. юліанський календар у Волинській губернії під владою Росії, з 1918 р. григоріанський календар як міжнародний.
24. Що вивчає сфрагістика?
Сфрагістика – наука про печатки.
25. Які групи топонімів вивчає топоніміка?
Гідроніми, ороніми, ойконіми.
26. Які причини зникнення в Україні населених пунктів у XX і XXI століттях?
Внаслідок реформ, воєн, урбанізації.
28. Яка роль історичної географії і топоніміки у документознавстві?
Показує місце створення документа, формує просторове уявлення.
29. Коли формується документознавство як окрема дисципліна?
З появою писемних документів і фахівців відповідного профілю.
30. Який взаємовплив неографії і документознавства?
Неографія впливає на використання нових матеріалів і знарядь писма і розвиток писемності в документі, документознавство на форму і зміст документа